

ОЦІНЮВАННЯ ТОВАРОПОТОКІВ У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

ШКВАРЧУК Л. О., КОВАЛЕНКО К. С.

УДК 339.142-045.83

Шкварчук Л. О., Коваленко К. С. Оцінювання товаропотоків у зовнішньоекономічній діяльності підприємств

У статті проведено дослідження сутності товарних потоків, їх видів та властивостей. Здійснено узагальнення характеристик товаропотоків. Визначено особливості оцінювання товаропотоків у зовнішньоекономічній діяльності підприємств. Проаналізовано вартісні на часові обтяження товаропотоків у зовнішній торгівлі.

Ключові слова: товаропотік, логістичний процес, зовнішньоекономічна діяльність, обтяження товаропотоків.

Рис.: 1. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 11.

Шкварчук Людмила Олександрівна – доктор економічних наук, доцент, кафедра фінансів, Національний університет «Львівська політехніка» (вул. Степана Бандери, 12, Львів, 79013, Україна)

Коваленко Катерина Сергіївна – аспірантка кафедри фінансів, Національний університет «Львівська політехніка» (вул. Степана Бандери, 12, Львів, 79013, Україна)

E-mail: sharm_kate@mail.ru

УДК 339.142-045.83

UDC 339.142-045.83

Шкварчук Л. А., Коваленко Е. С. Оценка товаропотоков во внешнеэкономической деятельности предприятий

В статье проведено исследование сущности товарных потоков, их видов и свойств. Осуществлено обобщение характеристик товарных потоков. Определены особенности оценивания товаропотоков во внешнеэкономической деятельности предприятий. Проанализированы стоимостные и временные утяжеления товаропотоков во внешней торговле.

Ключевые слова: товаропоток, логистический процесс, внешнеэкономическая деятельность, утяжеление товаропотоков.

Рис.: 1. **Табл.:** 1. **Библ.:** 11.

Шкварчук Людмила Александровна – доктор экономических наук, доцент, кафедра финансов, Национальный университет «Львовская политехника» (ул. Степана Бандеры, 12, Львов, 79013, Украина)

Коваленко Екатерина Сергеевна – аспирантка кафедры финансов, Национальный университет «Львовская политехника» (ул. Степана Бандеры, 12, Львов, 79013, Украина)

E-mail: sharm_kate@mail.ru

Shkvarchuk L. A., Kovalenko Y. S. Evaluation of Trade Flows in International Business

A study of essence of commodity flows, their kinds and properties is undertaken in the article. Generalization of descriptions of commodity flows is carried out. The features of commodity flows evaluation are certain in foreign economic activity of enterprises. The cost and sentinel burdens of commodity flows in foreign trade are analysed.

Key words: commodity flow, logistic process, foreign economic activity, burden of commodity flows

Pic.: 1. **Tabl.:** 1. **Bibl.:** 11.

Shkvarchuk Lyudmila A. – Doctor of Science (Economics), Associate Professor, Department of Finance, National University «Lviv Polytechnic» (vul. Stepana Bandery, 12, Lviv, 79013, Ukraine)

Kovalenko Yekaterina S. – Postgraduate Student, Department of Finance, National University «Lviv Polytechnic» (vul. Stepana Bandery, 12, Lviv, 79013, Ukraine)

Email: sharm_kate@mail.ru

У сучасних умовах посилення інтеграційних та глобалізаційних процесів визначальне місце займає система взаємовідносин між суб'єктами господарської діяльності. Основою розвитку зовнішньоекономічної діяльності є наявність тісних взаємозалежних зв'язків, яка реалізується через товаропотоки між підприємствами. Наявність сталих, оперативних і стійких до впливу зовнішніх чинників товарних потоків є основою співпраці між партнерами. Оскільки ефективно управління товаропотоками дає можливість зменшити витрати на збут та підвищити результативність діяльності суб'єкта господарювання в цілому, то першочерговим завданням сучасної економічної науки є розробка теоретико-методологічних засад формування оптимального товаропотоку.

Дослідження сутності та механізмів управління товаропотоками були об'єктом наукових праць багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених, зокрема Архангельського В. Н,

Буланова В. С., Гордона М., Крикавського Є. В., Тридіда О. М. та інших. Проте більшість авторів розглядають товаропотоки як частину матеріальних потоків, що перешкоджає виявленню окремих прикладних аспектів підвищення ефективності управління товаропотоками підприємств.

Метою статті є дослідження особливостей формування товаропотоків зовнішньоекономічної діяльності підприємств.

Економічна категорія «товаропотік» використовується в наукових працях багатьох вчених, які, у переважній більшості, використовують її для дослідження логістичних операцій, уздовж яких здійснюється рух товарів від постачальника матеріальних ресурсів до виробника і кінцевого споживача готової продукції [8]. Досить часто в науковій літературі застосовується й категорія «товарний потік», яка має схоже трактування. Відсутність суттєвої різниці у визначеннях дає нам підставу ототожнювати відповідні категорії та вживати їх як синоніми.

За твердженням Мочерного С. В., потік товарів – це сукупність товарів, які розглядаються в процесі виконання над ними різноманітних торгово-технологічних, логістичних та інших операцій протягом певного часового інтервалу [5]. Райзберг Б. А. виділяє потік товарів, як товарну масу, що циркулює протягом певного періоду часу [7], а Крикавський Є. В. – як частину матеріальних потоків у процесі виконання над ними логістичних процесів [6]. Трансформацію товарів у товаропотоки відповідними логістичними процесами представлено на *рис. 1*.

Трансформація товарів	Логістичні процеси					
	Складування	Транспортування	Маніпуляції (поділ об'єднання)	Маніпуляції (сортуння)	Пакування, позначення	Опрацювання замовлення
Зміна часу	*					
Зміна простору		*				
Зміна кількості			*			
Зміна якості				*		
Зміна логістичних властивостей					*	
Зміна в логістичному товарі						*
	<p style="text-align: center;">Потоки товарів</p>					Потоки інформації

Рис. 1. Системи трансформації товарів через логістичні процеси [6]

Залежно від виду діяльності суб'єкта господарювання товаропотоки охоплюють різні логістичні процеси. Потоки товарів у підприємствах торгівлі охоплюють рух товарів від моменту їх відпуску до надходження покупцям (оптовим, роздрібним). На підприємствах оптової торгівлі потоки товарів охоплюють операції на дільницях розвантажування, зберігання, комплектування та виконання інших складських операцій; на підприємствах роздрібною торгівлі – систему взаємопов'язаних, послідовно виконуваних операцій із товаром з моменту його надходження до моменту передавання проданого товару покупцеві.

Згідно з визначенням Буланова В. С., промислові товаропотоки – це досить стабільний рух товарів від виробників до споживачів в галузевих і територіальних системах, що забезпечує їх реалізацію за цінами, що задовольняє виробника і споживача. Учений визначає також зустрічні товаропотоки, як різновид товарних потоків, що характеризує їх як взаємні поставки товарів, вироблених різними господарськими структурами, в основі яких лежить взаємна економічна вигода [3]

Результати дослідження поняття «товаропотоків» вказують на необхідність уточнення змістової характеристики таких категорій, як «товар» і «потік». Згідно з трактуванням Великого тлумачного словника української мови, потік – це фізична величина, що характеризує рух [4]. З економічної точки зору, потік – це економічна величина, що вимірюється з урахуванням того періоду часу, для якого робиться розрахунок [11].

Отже, основою трактування товаропотоку є визначення поняття «потік», під яким розуміють сукупність функцій, що послідовно виконуються учасниками логістичного процесу.

Визначення поняття товару фінансово-економічним словником характеризує товар як будь-який продукт виробничо-економічної діяльності в матеріально-речовій формі [10]. Таким чином, товарні потоки і потоки, які їх супроводжують (фінансові, сервісні, інформаційні), застосовують для опису руху [1].

Багатьма науковцями ототожнюються такі категорії, як «економічні потоки», «матеріальні потоки» та «товарорух» з категорією «товаропотоки». Для того, щоб визначити відмінності цих категорій, варто дослідити кожну з них. Економічний потік – сукупність відносно однорідних економічних елементів, що переміщується від джерела виникнення (виробництва) до місця призначення у рамках визначеної господарської системи із заданими цією системою параметрами [9]. За економічною природою економічні потоки поділяються на матеріальні, фінансові та інформаційні. Таким чином, можна вважати, що матеріальні потоки – це частина економічних потоків і визначаються вони як продукція, розглянута в процесі реалізації стосовно до неї різних логістичних операцій [9].

Азріліян А. Н. визначає товарорух як процес руху товарів від виробника через експортера, імпортера, гуртового покупця в роздрібну торгівлю до споживача [2]. Дослідження відповідних категорій дають підстави стверджувати, що матеріальний потік можна розглядати як товарний потік, але лише у тому випадку, коли матеріали – це готові товари, яка не потребують додаткової переробки. Також матеріали, виступаючи як сировина, мають властивість перетворюватись у запаси, що не підпадає під характеристику товару, оскільки мають зовсім інші властивості. Економічний потік можна ототожнювати з товарним потоком тоді, коли економічним елементом виступатиме товар.

Таким чином, основною характеристикою товаропотоків є їх рух, тобто переміщення в часі. Варто зазначити, що переміщення товарів може здійснюватись не тільки від виробника до споживача, можливі варіанти переміщення між складами виробника, або від виробника до посередника, усередині країни чи при перетині кордону. Враховуючи всі вищенаведені визначення та характеристики товаропотоків, можна стверджувати, що товаропотоки – це рух визначеної кількості та асортиментного складу товарів від виробника до кінцевого споживача за певний період часу, відповідним транспортом, включаючи всі ланки дистрибуції, у процесі якого над ними виконуються логістичні операції. Товаропотік є частиною матеріальних потоків підприємства.

Оскільки потік – це рух, то вимірниками товаропотоку є його величина (у натуральних одиницях) та швидкість, які сукупно визначають потужність товаропотоку – обсяг товарів, що переміщуються за одиницю часу (т/год.). Потужність товаропотоку залежить від багатьох факторів, головним з яких є вид товару. Специфічні якості товару впливають не тільки на час його переміщення від виробника до споживача, а й на вид транспорту, яким його перевозять, країну-продажу, терміни доставки тощо.

Оскільки у науковій літературі використовується значна кількість видів товаропотоків, їх доцільно об'єднати залежно від виду товару та специфіки потоку у декілька груп. Загальну класифікацію товаропотоків представлено в *табл. 1*.

Товаропотоки можуть набувати окремого виду одночасно, послідовно або розрізнено. До розрізнених видів відносяться національні (внутрішні) та міжнародні (зовнішні) товаропотоки. Міжнародні товаропотоки

виникають у процесі здійснення зовнішньоекономічної діяльності. Відповідно, рух товарів від продавця до покупця, незалежно від їх статусу, які є резидентами різних держав, доцільно називати товаропотоком у зовнішньоекономічній діяльності. Такий вид товаропотоку виникає на макрорівні. Сукупність товаропотоків зовнішньоекономічної діяльності формують міжнародні товаропотоки, які є макроекономічними показниками.

Товаропотік у зовнішньоекономічній діяльності підприємств набуває особливих ознак, оскільки змінює свої характеристики у просторі та часі. Такі товаропотоки пов'язані із переміщенням товарів через кордон держави, що супроводжується відповідними митними процедурами. Митні процедури змінюють характеристики товаропотоку: збільшують його величину (вартість) через обкладання митом і зменшують швидкість руху через необхідність додаткових витрат часу на оформлення документів, які засвідчують якість, походження, виробника товару тощо. Відповідну зміну характеристик товаропотоків доцільно називати «обтяженням», оскільки супроводжується вона погіршенням показників товаропотоку.

Оцінювання обтяження товаропотоків у зовнішньоекономічній діяльності митними процедурами доцільно проводити окремо за кожним елементом обтяження: вартість та час. Вартість обтяження товаропотоку визначається величиною експортного та імпортного мита, а також митного збору, що необхідно сплатити для отримання фінансового права перемістити товар через кордон. Оскільки ставки мита залежать від виду товару та країни експорту, то при прийнятті рішення про доцільність здійснення зовнішньоекономічної діяльності необхідно брати до уваги вартість обтяження.

Таблиця 1

Загальна класифікація товаропотоків

Група	Класифікаційна ознака	Вид
Вид товару	Залежно від консистенції вантажу	Насипні, наливні, товарно-штучні, навалочні
	За ступенем сумісності	Сумісні, несумісні
	Залежно від натурально-речового складу	Одноасортиментні, багатоасортиментні
	Залежно від кількості вантажу	Середні, дрібні, масові, великі
	За питомою вагою	Великовагові, легковагові
Специфіка потоку	За відношенням до досліджуваної логістичної системи, у складі якої функціонує підприємство	Внутрішні, зовнішні
	За рівнем неперервності	Неперервні, дискретні
	За рівнем регулярності	Детерміновані, стохастичні
	За рівнем стабільності	Стабільні, нестабільні
	За рівнем мінливості	Стаціонарні, нестаціонарні
	За характером переміщення елементів потоку	Рівномірні, нерівномірні
	За періодичністю	Періодичні, неперіодичні
	За ритмічністю зміни параметрів потоку	Ритмічні, неритмічні
	За рівнем керованості	Керовані, некеровані
	За рівнем складності	Прості (диференційовані), складні (інтегровані)
	За рівнем упорядкованості елементів	Ламінарні, турбулентні
	За регіональною ознакою	Національні (внутрішні), міжнародні (зовнішні)

Найменша вартість обтяження характерна для здійснення експортно-імпортних операцій з країнами, що разом з Україною входять до митних союзів або створюють з нею спеціальні митні зони. У таких операціях застосовують преференційні ставки мита. При здійсненні експортно-імпортних операцій з країнами, що уклали з Україною торговельно-економічні угоди з наданням режиму найбільшого сприяння або національного режиму, застосовують пільгові ставки мита, які хоч і є вищими від преференційних, проте значно менші від повних ставок мита. Зокрема, у митному тарифі ЄС різниця між пільговими та повними ставками мита складає 1,5 – 2,0 раза. Зростає вартість обтяження товаропотоку в випадку експорту з України металобрухту, живої худоби, шкіряної сировини та насіння деяких видів олійних культур, оскільки на експорт відповідних товарів встановлено експортне мито.

Часове обтяження товаропотоку в зовнішньоекономічній діяльності не має єдиного кількісного визначення, оскільки час, що витрачається на здійснення відповідних процедур має ряд об'єктивних і суб'єктивних факторів, у тому числі не прогнозованих (страйк, сезонність тощо). Для розрахунку часового обтяження доцільно застосовувати відповідні показники минулих періодів, що екстрапольовані для умов майбутнього із коригуванням на вид товару та країну експорту. Такий показник дає можливість, на основі проведених розрахунків, аналізувати інтенсивність товаропотоку, що впливає на вибір оптимальних партнерів співпраці для підприємства.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження показало, що класифікація товаропотоку за регіональною ознакою передбачає виділення їх особливого виду – міжнародні товаропотоки, які формуються сукупністю товаропотоку в зовнішньоекономічній діяльності підприємства. Визначення товароруку дає можливість проаналізувати всі ланки переміщення товару від виробництва до споживання при здійсненні експортно-імпортних операцій. Основною відмінністю між товаропотоками на внутрішньому та зовнішньому ринках є їх потужність, яка визначається показниками обтяження. Обтяження товаропотоку в зовнішньоекономічній діяльності ускладнює процедуру управління ними, збільшує кількість і протяжність логістичних операцій. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Біловодська О. А. Маркетингова політика розподілу : навч. посіб. / О. А. Біловодська. – К. : Знання, 2011. – С. 46.
2. Большой экономический словарь / Под ред. А. Н. Азриляна. – 7-е изд., доп. – М. : Институт новой экономики, 2007. – 1472 с.
3. Буланов В. С. Глоссарий. Государственное регулирование рыночной экономики / В. С. Буланов [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://vocabulary.ru/dictionary/933/word/tovaropotoki-promyshlennyh-tovarov>
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. : Ірпінь: ВТФ «Перун», 2007. – 1736 с.

5. Економічна енциклопедія: в 3 т. / Відп. ред. С. В. Мочерний. – К. : Академія, 2000. – Т. 1. – 2000. – 864 с.

6. Крикавський Є. В. Логістика. Для економістів : Підручник. – Львів : Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2004. – 448 с.

7. Современный экономический словарь / Под редакцией Райзберга Б. А. – 2-е издание, исправленное. – М. : ИНФРА-М, 1998.

8. Таньков К. М. Методичні підходи до визначення і класифікації ланцюгів поставок промислових підприємств / К. М. Таньков, О. В. Бахурець [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ecoroz/2011_3/e113tank.pdf.

9. Тридід О. М. Інтегровані матеріальні потоки. Конспект лекцій для студентів спеціальності 6.050200 «Логістика» денної форми навчання / О. М. Тридід, Т. О. Колодізева. – Харків : Вид. ХНЕУ, 2006. – 84 с.

10. Фінансово-економічний словник | Загородній А. Г., Вознюк Г. Л. Фінансово-економічний словник. – К. : Знання, 2007. – 1072 с.

11. Экономическая энциклопедия / Гл. ред. Л. И. Абалкин. – М. : Экономика, 1999. – 1056 с.